

بررسی جایگاه معنویت در بهبود پشتکار و ارتقاء تحصیلی دانش آموزان

فرزانه الهیار^۱

۱- کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن

اداره آموزش و پرورش شهرستان چالوس، آموزشگاه رقیه عاملی

famo266@ymail.com

۰۹۱۱۱۹۶۵۴۱۳

چکیده

معنویت کلید گم شده انسان ها در عصر نوین جهانی است که عدم توجه به آن می تواند بسیاری از مشکلات را به وجود آورد. بدون معنویت انسان احساس پوچی نا چیزی می کند و نمی تواند به اهداف والای خود دست یابد. در این مقاله قرار است به روش علمی و با استفاده از منابع کتابخانه ای مانند مقالات و کتب معتبر به بررسی جایگاه معنویت در بهبود پشتکار و ارتقاء تحصیلی دانش آموزان بپردازیم. با توجه به داده های پژوهش دریافتیم که معنویت بر سلامت روان دانش آموزان، انگیزش تحصیلی ایشان، بهبود تمرکز و بسیاری از پارامترها تاثیر مستقیم و غیر مستقیم دارد. با توجه به این یافته ها می توان نتیجه گرفت که معنویت با توجه به آثاری که دارد در دانش آموزان باعث بهبود پشتکار و ارتقاء تحصیلی ایشان می شود.

واژگان کلیدی: معنویت، بهبود، پشتکار، ارتقاء تحصیلی

۱- مقدمه

یکی از دلایل ضرورت انجام این تحقیق آن است که ورود مفاهیمی همچون اخلاق، حقیقت، باور به فرا نیرو یا نیرویی برتر، معناجویی در کار و نودوستی همه حکایت از ظهور پارادایم جدیدی دارند (شایگان، ۱۳۸۱). هنسن (۲۰۰۱) اشاره می کند: سازمان های کنونی در صورتی موفق خواهند بود که به طور کامل به ابعاد زیستی، اجتماعی، روانی و معنوی کارکنان توجه کنند (ثلاثی، ۱۳۷۰). معنویت در کار با افزایش خلاقیت، صداقت، اعتماد و تعهد در محیط کاری همراه با بالا رفتن احساس تکامل شخصی و بالندگی کارکنان پیوند خورده است (لاند و داین، ۲۰۰۳، به نقل از ساغروانی، سیما، ۱۳۸۹). در سال ۱۹۹۹ آموز با مشاهده رفتارها و حالات افراد معنوی از جمله مادرترزا و گاندی، سازه های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب کرده و واژه هوش معنوی را به وجود آورد. از نظر او هوش معنوی عبارت است از ظرفیت انسان برای پرسیدن سؤالات نهایی درباره معنای زندگی و ارتباط یکپارچه بین ما و دنیایی که در آن زندگی می کنیم (اکبری زاده، باقری، حاتمی، ۱۳۹۰). هوش معنوی قادر است که هوشیاری یا احساس پیوند با یک قدرت برتر یا یک وجود مقدس را تسهیل کند یا افزایش دهد. معنویت به معنای اجتناب از زندگی و مشکلات و بلا تکلیفی ها نیست. معنویت اگر حالت اعتیاد نداشته باشد و سالم باشد حامی آزادی فرد، استقلال، عزت نفس و مسئولیت اجتماعی اوست و به منع یا انکار احساسات نمی پردازد (احقر، نوایی نژاد، هادی تبار، ۱۳۹۰: ۳).

انحرافات اجتماعی و پیشگیری و یا کاهش آن، حداقل در سال های اخیر مشکل اصلی نظام سلامت در بسیاری از کشورهای جهان بوده است. در کشور ایران با توجه به جوان بودن جمعیت و فراهم بودن زمینه های لازم جهت شیوع انحرافات در بین جمعیت جوان، حدود ۴۴ میلیون نفر در معرض خطر هستند. بدین منظور پژوهش پیرامون این مساله از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. انحراف ها رفتارهایی دور از سطح متوسط رفتارهای اجتماعی اند که سرزنش اجتماعی را برمی انگیزند (زینالی، ۱۳۸۷). هوش معنوی تمام آن چیزهایی است که به آن معتقدیم و نقش باورها و هنجارها، عقاید و ارزش ها را در فعالیت هایی که بر عهده می گیریم نشان می دهد (عبدالله زاده، ۱۳۸۶) و یا بیانگر مجموعه ای از توانایی ها و ظرفیت ها و منابع معنوی می باشد که کاربر است آن در زندگی روزانه موجب افزایش انطباق پذیری فرد می شود (فاتحی دهقانی، فروغیان، نقیب السادات، ۱۳۹۱: ۳).

۲- بیان مسئله

در سال های اخیر مفهوم هوش، تنها به عنوان یک توانایی شناختی در نظر گرفته نمی شود، بلکه به حوزه های دیگری مانند هوش هیجانی، هوش طبیعی، هوش وجودی و هوش معنوی گسترش یافته است. بررسی های متعدد نشان می دهد که افراد با چیزی بیشتر از جسم، فکر و احساسات، وارد دنیای کاری می شوند، آنها استعداد شخصی و روح منحصر به فرد خود را به همراه می آورند (لیگ، ۱۹۹۷؛ به نقل از ساغروانی و غیور، ۱۳۸۸). در حال حاضر دیگر هوشبهر و هوش هیجانی پاسخگوی همه نیازها نیست بلکه انسان ها نیاز به عامل سومی دارند که هوش معنوی نامیده می شود (چریر ۲۰۰۴؛ به نقل از جهانبانی و همکاران، ۱۳۸۹).

هوش معنوی آخرین هوش شناخته شده توسط بشر می باشد و مختص انسان است. هوش معنوی، هوشی است که از طریق آن مسائل مربوط به معنا و ارزش ها را حل می کنیم، هوشی است که فعالیت ها و زندگی ما را در زمینه ای وسیع تر، غنی تر و معنادار تر قرار می دهد، هوشی است که به ما کمک می کند بفهمیم کدام اقدامات یا کدام مسیر معنادار تر از دیگری است. (خانزاده چرخاب، ۱۳۸۷)

این هوش بعنوان عالی ترین نوع هوش، تنها مختص انسان بوده و توانایی های گوناگونی از جمله تحمل سختی ها و مشکلات، صبر، فداکاری، متانت، ایمان به یگانگی خداوند، توانایی تطابق با پیچیدگیها، دشواری ها و تغییرات را به افراد می دهد و لحن، هوش معنوی را به عنوان ظرفیت جستجوی معنایی عمیق برای زندگی و بالا بردن کیفیت انسانیت و زندگی وجودی می داند. هوش معنوی باعث می شود که انسان نسبت به ابعاد وجودی خود، حساس شود (شعبانی، ۱۳۹۴).

آمونز بیان می کند که هوش معنوی، مجموعه ای از استعدادها و شایستگی هایی است که پایه و اساس هوش معنوی ظرفیت افراد در دنبال کردن هدف متعالی زندگی شخصی با رعایت اخلاق، وجدان و تعهد به ارزش های انسانی است. این نوع هوشمندی به افراد کمک می کند تا مصالح اجتماعی و ملاحظات اخلاقی را در تصمیم گیری خود حاکم نمایند. همچنین آرامش و حرکت به سوی کمال و تعالی را برای افراد به ارمغان می آورد. (اشعری، ۱۳۸۷)

بازخوردهای سازگاری می تواند مثبت، منفی یا حتی خنثی باشد. منظور از بازخورد این جا واکنش است. درست مانند بسیاری از رفتارها و احساس ها در روانشناسی، در مورد سازگاری هم انسان ها با هم متفاوت برخورد می کنند، سازگاری؛ خواه یک دگرگونی کامل یا تغییری به اندازه کافی برای یک موقعیت جدید باشد، تنها و تنها توانایی برای دگرگونی است. فرد ممکن است توانایی زیادی برای تغییر داشته باشد، ولی برای یک تغییر موفقیت آمیز چندان سودمند عمل نکند. یا هر چند فرد در می یابد که تغییر ضروری است. (آذین و موسوی، ۱۳۸۹)

انسان موجودی جامعه زاد است؛ یعنی از خلال موقعیت ها و تجارب اجتماعی است که می تواند استعدادهای بالقوه خود را شکوفا سازد و آماده پذیرش نقش های اجتماعی شود. چنین ساز و کاری به وسیله جامعه برای فرد ساخته و پرداخته می شود و از طرق مختلف (نهادهای اجتماعی و فردی) آماده همنوایی با دیگر همنوعانش می شود. اما به دلائل مختلف از جمله ویژگی های فیزیولوژیکی و ظرفیت استعداد فردی و شرایط محیطی، همه افراد به یک میزان تن به پذیرش قواعد جامعه نمی دهند؛ بدین سبب بحث عدم پذیرش یا تخطی از قواعد اجتماعی پیش می آید. در چنین حالتی که فرد نتواند خود را با این قواعد همنوا کند، جامعه، با پدیده ای به نام انحراف یا کجروی یا آسیب اجتماعی مواجه می شود. بر این اساس، روزی نیست که از طریق رسانه های جمعی، مصادیقی از این انحرافات منتشر نشود. بزهکاری، جرم و انحرافات اجتماعی دیگر، از جمله پدیده هایی هستند که زنگ های خطر را برای جامعه به صدا در آورده و موجبات تشویق افکار عمومی را فراهم ساخته و احاد جامعه را در برابر یک مسئله اجتماعی بزرگ قرار می دهند. نمونه بارز آن، قتل، فحشاء، الکلیسم، اعتیاد، خودکشی و سرقت در جوامع بشری به خصوص ممالک صنعتی جهان است (بنی

اسدی، ۱۳۸۳: ۲). یکی از مهمترین حوزه های مطالعاتی در جامعه شناسی و جرم شناسی، مطالعه پیرامون انحراف اجتماعی و جرم است. همزمان با پیشرفت هایی که بشر در علوم مختلف بدست آورده، و نیز با تغییرات و دگرگونی های عظیم جوامع، به ویژه توسعه شهرنشینی، صنعتی شدن، دگرگونی های فرهنگی، تغییر در سبک زندگی، تحول در ساخت نهادهای اجتماعی و وظایف و کارکردهای این نهادها، همگی باعث شده اند که مشکلات اجتماعی بروز نموده و چاره اندیشی برای آن ها تحقیقات زیادی را طلب نماید. پژوهش و مطالعه پیرامون انحرافات اجتماعی بصورت تحقیق علمی از ۷۵ سال پیش آغاز شده است، از زمانی که برای شناخت طبیعت و جهان مادی روش های علمی و دقیق به کار رفت. شناخت و تحلیل چگونگی رفتارهای فردی و گروهی نیز بر اساس اندیشه های اخلاقی و تفکرات فلسفی مورد توجه قرار گرفت. در هر جامعه برای شناخت چگونگی ماهیت کجروی ابتدا باید اطلاعاتی در مورد آن جامعه و هنجارهای فرهنگی اش یعنی آنچه که به وسیله خود مردم خلق شده و از آن پیروی می کنند داشته باشیم و هم به تفاوت های اجتماعی و فرهنگی و اختلافات طبقاتی آن جامعه نیز توجه کنیم (فرجاد، ۱۳۶۳: ۹). عوامل مؤثر مختلفی می توانند افراد را از ارتکاب به جرم و انحراف بازداري کند. معنویت حب الهی را در دل رسوخ می دهد و نفس را از مشغله های بیهوده رها می کند و چراغ امید را در قلب و دل انسان روشن می سازد و موجب نزول برکات و شرح صدر در انسان می شود، در فرد و اجتماع اثر سازنده و حیاتی دارد و همواره فرد را زیر پوشش بازتاب های روانی و اجتماعی قرار می دهد. اطمینان بخش دلها و فضیلت هر انسان خداجو است و سدی در برابر گناه و انحراف است، لذا ضروری است تا به این امر توجه ویژه شود. معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که برخی آن را متضمن بالاترین سطوح زمینه های رشد شناختی، اخلاقی، عاطفی و ... می دانند. مسائل اعتقادی به عنوان زیربنای باورهای فرد نقش اساسی در زمینه های گوناگون به ویژه ارتقاء و تامین سلامت روانی دارد (آذرخرداد و قویدل حیدری، ۱۳۹۲: ۸).

۳- ضرورت

با توجه به جایگاه روانی که معنویت دارد و آثار منفی دوری از آن در زندگی انسان ضرورت دارد بررسی شود که معنویت در سلامت روان، وضعیت تحصیلی، پشتکار و انگیزش تحصیلی دانش آموزان چه تاثیری دارد تا به عنوان فعالان حوزه تعلیم و تربیت به بهترین نتیجه دست یابیم.

۴- بیان اهداف

اهداف این پژوهش را در دو مورد میتوان خلاصه کرد:

اول- یافتن تاثیرات معنویت

دوم- یافتن تاثیرات خاص معنویت بر انگیزش و یادگیری دانش آموزان

۵- سوالات پژوهش

اول- آیا معنویت بر سلامت روان دانش آموزان تاثیر دارد؟

دوم- هوش معنوی بر پارامترهای موثر علوم تربیتی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان چه تاثیری دارد؟

۶- مبانی نظری

در حال حاضر، دغدغه اصلی خانواده‌ها و نظام‌های آموزشی و پرورشی این است که چگونه و با چه اقداماتی به پیشرفت فرزندان و دانش آموزان خود کمک کنند. تهیه انواع کتب کمک آموزشی، تدریس خصوصی، شرکت در کلاس‌های فوق برنامه و جبرانی، حضور در کلاس‌های کنکور و... مجموعه اقداماتی است که برای رفع این دغدغه‌ها انجام می‌شود؛ ولی با این حال نتایج امتحانات نهایی جالب نیست و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نگران کننده است. به عنوان مثال، میانگین نمرات دانش آموز در امتحانات خرداد ۱۳۹۴ رشته ریاضی کل کشور ۱۳/۲۳، تجربی ۱۲/۸۷ و انسانی ۱۲/۲۶ است. یعنی به طور میانگین دانش آموزان ۴۰ درصد مطالب را یاد نگرفته‌اند (سیدکلان و همکاران، ۱۳۹۶).

پیشرفت تحصیلی را می‌توان اینگونه تعریف کرد: توانایی آموخته شده یا اکتسابی که افراد در محیط‌های آموزشی یاد می‌گیرند و از طریق آزمون‌های فراگیری استاندارد شده و یا آزمون‌های معلم ساخته اندازه‌گیری می‌شود (فتحی آذر، حسین زاده، رحمانی، ۱۳۹۳). پیشرفت تحصیلی را می‌توان به عملکرد یادگیرندگان و مقایسه آن با هدف‌های آموزشی از پیش تعیین شده به منظور تصمیم‌گیری در این باره که آیا فعالیت‌های معلم و تلاش‌های یادگیری دانش آموزان تا چه اندازه به هدف‌های نهایی رسیده است، تعریف نمود (حسین مردی و حسین مردی، ۱۳۹۴). نتایج تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که عوامل زیادی بر عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی تاثیر می‌گذارند که از آن جمله می‌توان به عوامل اقتصادی، اجتماعی، ارتباط همسالان، معلم و دانش آموز، انگیزش، شخصیت و گرفتاری والدین اشاره کرد (مازیتا، نورحافظ و هاسیلند، ۲۰۱۳). بنابراین پیشرفت تحصیلی را می‌توان به عوامل درون فردی و برون فردی تقسیم کرد. عوامل درون فردی همان ویژگی‌های شخصیتی و شاخص‌های ذهنی، اجتماعی، عاطفی خود دانش آموز است که می‌تواند متاثر از عوامل برون فردی مانند خانواده و یا کارکردهای مدرسه در آموزش و پرورش و یا هردو باشد (منصوری، آل بهبهانی، اسمعیلی و امجدیان، ۱۳۹۵).

یکی از تفاوت‌های فردی و درون فردی، میزان تفاوت هوش معنوی افراد است. طبق تحقیقات جاش (۲۰۱۴) و نتایج تحقیقات دیگر، هوش معنوی که یکی از انواع هوش‌ها است، در پیشرفت تحصیلی تاثیرگذار است (جنگی، افروز، اسدزاده و دلاور، ۱۳۹۷). هوش معنوی یکی از مفاهیمی است که سازه‌های معنویت و هوش که سازه شناختی است، را درون یک سازه جدیدتر ترکیب می‌کند و هدف این هوش این است که زندگی درونی یعنی ذهن و روح را با زندگی بیرونی، شغل و زندگی مرتبط کند (فراهنگ پور، خدیوی و ادیب، ۱۳۸۹). از نظر ایمونز هوش معنوی کاربرد سازگاران اطلاعات معنوی در جهت حل مسائل زندگی و فرآیند رسیدن به اهداف است و به صورت ابتکاری پنج مولفه را برای هوش معنوی پیشنهاد می‌کند. ۱- ظرفیت تعالی: فرا گذاشتن از دنیای جسمانی، مادی و متعالی کردن آن ۲- توانایی ورود به حالت‌های معنوی و هوشیاری ۳- توانایی دیدن مسائل و مشکلات زندگی با احساسی از تقدس ۴- توانایی استفاده از منابع معنوی برای حل مسائل و مشکلات زندگی ۵- فضیلت و درگیری در رفتار فضیلت‌مآبانه (منصوری و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از متغیرهای مرتبط با هوش معنوی طبق برخی از مطالعات مانند پژوهش غلامی حیدرآبادی، فیض‌آبادی و خوشنویس (۱۳۹۵)؛ جنگی و همکاران (۱۳۹۷) و برخی دیگر از پژوهشگران، پیشرفت تحصیلی است.

از عوامل درون فردی دیگر، هوش هیجانی است. طبق نتایج پژوهش پارکر، دوفی، وود و هگان (۲۰۰۵)، دانش آموزان موفق در کسب نمرات بهتر و پیشرفت تحصیلی بهتر، سطح بالاتری در مولفه های هوش هیجانی داشتند که شامل ابعاد بین فردی، سازگاری و توانایی مدیریت استرس بود. هوش هیجانی بیانگر این است که در تعاملات اجتماعی و در تعاملات روانی و احساسی و عاطفی در شرایط خاص چه عملکردی باید داشته باشیم و چه عملکردی جایز نیست. یعنی اینکه فرد بتواند در موقعیت های مختلف امید خود را زنده نگه دارد، با افراد همدلی کند، احساسات آنها را بشنود و و برای بدست آوردن اهداف خودش مشکلات را کوچک ببیند (قادری، نصیری، حیدری، پاچنگ و آدرویشی، ۱۳۹۲). امروزه هوش هیجانی توانسته است به عنوان مولفه قابل قبول در یادگیری و در توسعه و رشد یادگیری افراد مثمرواقع شود (سیدکلان و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین در پژوهش چاموندسوار (۲۰۱۳) ادعا شده است که هوش هیجانی نسبت به روش GPA و بهره هوشی و نمره های آزمون های استاندارد بهتر می تواند موفقیت های آینده را پیش بینی کند. در پژوهش مازیتال، نوهاسیلند و نورحافیظ (۲۰۱۳) نیز رابطه مثبت و معناداری بین دو حوزه هوش هیجانی (درک هیجانات و خود ارزیابی هیجانات) با پیشرفت تحصیلی دانشجویان UITM پیدا شد. پژوهشگرانی در داخل کشور نیز مانند قادری، نصیری، حیدری و همکاران (۱۳۹۲)، به رابطه مثبتی بین این دو متغیر دست پیدا کردند. اما طبق یافته های تمنایی فر، ارفعی و محمدآبادی (۱۳۸۹)، حسین مردی و حسین مردی (۱۳۹۴) و حاج باقری و لطفی (۱۳۹۲)، بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری وجود ندارد.

با توجه به یافته های متناقض در رابطه با پیش بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس هوش معنوی و هوش هیجانی نتیجه قاطعی را نمی توان برداشت کرد. برخی از این پژوهش ها موید این امر است که هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه مثبت و معناداری با پیشرفت تحصیلی دارد (میدی، کوسماس و سینیک ۲۰۱۹؛ سیدکلان، ملکی و نجفی، ۱۳۹۶؛ منصوری و همکاران، ۱۳۹۵؛ حیدرآبادی و همکاران، ۱۳۹۵؛ یحیی زاده درزی و همکاران، ۱۳۹۴؛ عاشوری و همکاران، ۱۳۹۳؛ مازیتال و همکاران، ۲۰۱۳؛ عربی سرجو و همکاران، ۲۰۱۳؛ چاموندسوار، ۲۰۱۳؛ مارکوئز، مارتین و براکت، ۲۰۰۶؛ دهشیری، پارکر و همکاران، ۲۰۰۵). در مقابل پژوهش هایی هستند که یافته های آن ها حاکی از آن است که بین پیشرفت تحصیلی و هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد (پژوهش جعفری و ملایی، ۱۳۹۸؛ حسین مردی و حسین مردی، ۱۳۹۴؛ حاج باقری و لطفی، ۱۳۹۲؛ فراهنگ پور و همکاران، ۱۳۸۹؛ تمنایی فر و همکاران، ۱۳۸۹). همچنین پژوهش های کمتری رابطه بین پیشرفت تحصیلی و هوش معنوی بررسی کرده اند.

۷- پیشینه پژوهش

حیدری، مرضیه و شهریاری، احمدرضا و ذاکری، زینب و چوبینه، شایسته، ۱۴۰۲، در مقاله تاثیر رشد معنویت بر ایجاد انگیزه در دانش آموزان ابتدایی، که در سومین همایش ملی پژوهش های نوین در روان شناسی و علوم رفتاری بیان می کند هدف از این پژوهش بررسی تاثیر رشد معنویت بر ایجاد انگیزه در دانش آموزان بوده است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی می باشد و جامعه آماری شامل دانش آموزان پایه ششم ابتدایی در شهرستان آباده است. از این جامعه تعداد ۱۴۰ نفر به عنوان نمونه و با روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای جمع آوری داده ها از پرسش نامه استفاده شده است. روایی محتوایی پرسش نامه ها توسط تعدادی از اساتید گروه علوم تربیتی و پایایی پرسش نامه با استفاده از ضریب الفای کرونباخ مورد بررسی و تایید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS استفاده شد. نتایج نشان داد رشد معنویت در دانش آموزان بر ایجاد انگیزه آنان تاثیر گذار بوده است. بنابراین ارتقاء رشد معنوی در مدارس به وسیله ارائه برنامه های آموزشی و تربیتی، ایجاد فضایی معنوی و حمایت از ارزش های اخلاقی و معنوی انگیزه و بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان را تسهیل می کند.

همچنین غضنفری، علی و بارگاهی، فاطمه، ۱۴۰۲، در همایش تاثیر معنویت بر ایجاد پشتکار، که در اولین کنفرانس بین المللی پژوهش های مدیریت، تعلیم و تربیت در آموزش و پرورش ارائه شده بیان میکند یکی از مسائل مهمی که در قرآن مطرح شده ثبات قدم است. از آنجا که پشتکار به معنی ثبات قدم نیز بیان شده و در قرآن نیز آیاتی وجود دارد که به این موضوع اشاره شده، این مقاله با روش توصیفی تحلیلی در صدد است به بررسی تاثیر معنویت بر ایجاد پشتکار بپردازد. بدین منظور ابتدا پشتکار از دید روانشناسی موفقیت و تاثیر آن در موفقیت بیان می شود و سپس به بیان برخی آیاتی که در ارتباط با ثبات قدم و پایداری هستند اشاره می شود، و در ادامه عوامل ایجاد پشتکار در روانشناسی خودیاری که شامل چندین مرحله است بیان می شود و سپس به عوامل ایجاد ثبات قدم در قرآن که عبارت است از «ایمان به خدا و دعا به درگاه او»، «یاری کرن خدا» و «صبر و بردباری» اشاره می شود و سپس فواید پشتکار و ثبات قدم از نگاه قرآن که شامل «تحقق وعده خداوند»، «دوری از ترس و اندوه»، «عطای علم و رحمت و رزق الهی» و « پیروزی در نبرد با دشمن» است، بیان می شود که حاصل آن تاثیر حتمی معنویت و عقاید مذهبی بر ایجاد پشتکار است.

و صفاری، فاطمه، ۱۴۰۲، در مقاله بررسی تاثیر آموزش مبتنی بر معنویت درمانی بر افزایش میزان سطح امیدواری دانشجویان پیام نور تویسرکان که در هشتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران ارائه شده بیان می کند هدف از پژوهش حاضر بررسی تاثیر آموزش مبتنی بر معنویت درمانی بر افزایش میزان سطح امیدواری دانشجویان پیام نور تویسرکان می باشد. جامعه آماری شامل تمامی دانشجویان دارای علائم افسردگی در دانشگاه پیام نور تویسرکان بودند. در این پژوهش امیدواری با پرسشنامه ۱۲ سوالی اشنايدر و لویز (۲۰۰۷) و افسردگی با پرسشنامه ۲۱ سوالی بک (۱۹۹۱) مورد سنجش قرار گرفتند. که در ابتدا ۱۲۰ عدد پرسشنامه افسردگی در بین دانشجویان با روش نمونه گیری طبقه ای نسبی توزیع گردید. که بعد از پاسخگویی به پرسشنامه مذکور، دانشجویان دارای بیشترین نمره در افسردگی به تعداد ۳۰ نفر انتخاب شدند که در نهایت به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفری کنترل و آزمایش اول (آموزش معنویت درمانی) جمعاً به تعداد ۳۰ نفر قرار گرفتند. سپس پرسشنامه امیدواری به عنوان پیش آزمون به هر دو گروه داده شد و گروه کنترل تحت هیچ گونه آموزشی قرار نگرفت، در صورتی که گروه آزمایش اول تحت آموزش معنویت درمانی واقع شدند. سپس بعد از اتمام فرآیند آموزش به گروه آزمایش، پرسشنامه امیدواری مجدداً به عنوان پس آزمون به دو گروه داده شد. در نهایت نتایج پژوهش حاکی از آن بود که آموزش معنویت درمانی و پذیرش برافزایش میزان سطح امیدواری دانشجویان دارای علائم افسردگی تاثیر داشتند.

۸- یافته ها و نتیجه گیری

همانگونه که گفته شد هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی جایگاه معنویت در بهبود پشتکار و ارتقاء تحصیلی دانش آموزان بوده . پس با توجه به طرح تحقیق اسن پژوهش زیر مجموعه مقالات کاربردی است که می تواند برای دانش آموزان مفید و برای فعالان حوزه تعلیم و تربیت راهگشا باشد.

با توجه به داده های پژوهش دریافتیم که معنویت بر سلامت روان دانش آموزان، انگیزش تحصیلی ایشان، بهبود تمرکز و بسیاری از پارامترها تاثیر مستقیم و غیر مستقیم دارد. با توجه به این یافته ها می توان نتیجه گرفت که معنویت با توجه به آثاری که دارد در دانش آموزان باعث بهبود پشتکار و ارتقاء تحصیلی ایشان می شود.

با توجه به به دیگر پوهش ها در این حوزه می توان گفت نتیجه مقاله حاضر با سایر پژوهش ها نیز در یک راستا است. مثلا شعبانی، امینه، ۱۴۰۲، در مقاله معنویت به عنوان محرک دانش آموزان در مقطع ابتدایی که در دهمین همایش ملی تازه های روانشناسی مثبت ارائه شده بیان می کند معنویت یکی از مهم ترین ابعاد برای روح و روان انسان است که تمامی ابعاد عاطفی ، اجتماعی ، روابط و حتی شیوه زندگی فرد را تحت تاثیر قرار می -دهد. حال در این پژوهش به کمک روش کتابخانه ای و با استفاده از منابع معتبر علمی تلاش داریم تا تاثیر معنویت خانواده و جامعه و خود دانش آموز بر پیشرفت یا افت تحصیلی او و همچنین بر یادگیری درس توسط وی بررسی شود. طبق یافته های این پژوهش بدین نتیجه می رسیم که معنویت باعث افزایش انگیزه دانش اموزان برای فهمیدن بهتر دروس مخصوصا درس های قرآن و هدیه های آسمان می شود و از همین جهت باعث پیشرفت تحصیلی ایشان می گردد.

منابع

- Arbabisarjou, A., Raghib, M., Rezazade, S., Siadat, S. (2013). The Relationship between emotional intelligence, spiritual intelligence, and students' academic achievement. *World of Sciences Journal*, 1, 8, 45-51.
- aseleno A, Hardaker G, Sabani N, Suhaili N. Data on multicultural education and diagnostic information profiling: Culture, learning styles and creativity. *Data Brief* 2016; 18(9). 1048-1051. [DOI:10.1016/j.dib.2016.11.024]
- Banihashem K, Farokhi Tirandaz S, Shahalizadeh M, Mashhadi M. [The Effect of E-learning on Students' Creativity]. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences* 2014; 5 (4): 53-61. [Persian]
- Emmons, R.A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition and the psychology of ultimate concern. *The international Journal for the psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
- Fallahzadeh, H. (2011). The Relationship between Emotional Intelligence and Academic Achievement in medical science students in Iran. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1461-1466
- Goleman, D. (1995); *Emotional Intelligences: The Theory in Practice*; Newyourk: Basic Book.
- King, D. B. & DeCicco, T. L. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *The International Journal of Transpersonal Studies*, 28, 68-85.
- Magdalena Midi, M., Cosmas, G., Sinik, S. (2019). The Effects of spiritual intelligence on academic achievement and psychological well-being of youths in kanibungan village, pitas. *Southeast Asia Psychology Journal*, 9, 1-14.
- Maizatul A, M, M., Norhaslinda, H., Norhafiza, A, H. (2012). The Influence of Emotional Intelligence on Academic Achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 90, 303-312.
- Márquez, P, G, L., Martín, R. P. Bracket, M, A (2006). Relating emotional intelligence to social competence and academic achievement in high school students. *Psicothema*, 18, 118-123.
- Nasel, D. D. (2014). *Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic spirituality*. Thesis submitted for the degree of Ph. D in The University of South Australia, Division of Education, Arts and Social Sciences, School of Psychology
- Parker, J. D., Duffy, J, M., Wood, L, M., Bond, B, J., Hogan, M, J. (2005). Academic achievement and emotional intelligence: predicting the successful transition from high school to university. *Journal of The First-Year Experience*, 17.
- احقر، قدسی؛ نوابی نژاد، شکوه؛ هادی تبار، حمیده. (۱۳۹۰). بررسی تاثیر آموزش مؤلفه های هوش معنوی بر کیفیت زندگی همسران جانباز شاغل به تحصیل در مدارس بزرگسالان شهر تهران در سال تحصیلی ۹۰-۸۹، *مجله علمی- پژوهشی طب جانباز*، سال چهارم، شماره چهاردهم، ص ۳.
- ادیب حاج باقری، م؛ سجادی باقری، م. (۱۳۹۲). ارتباط هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی و برخی از ویژگی های دانشجویان علوم پزشکی کاشان، *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۹، ۷۱۰-۷۰۳.
- ادیب، یوسف، خدیوی، اسداله، فراهنگ پور، فرناز. (۱۳۸۹). رابطه هوش معنوی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در سال تحصیلی ۸۹-۹۰. *مجله زن و مطالعات خانواده*، سال سوم، شماره نهم، پاییز، صص ۹۷-۱۱۹.
- اشعری، زهرا، ۱۳۸۷، بررسی مفهوم، اصول و روش های تربیت معنوی از دیدگاه علامه طباطبائی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران

- اکبری زاده، فاطمه؛ باقری، فریبرز؛ حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). رابطه بین هوش معنوی و شادکامی و متغیرهای دموگرافیک در پرستاران بیمارستان فاطمه الزهرا و بنت الهدی شهرستان بوشهر، فصلنامه طب جنوب، بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی، سال چهاردهم، شماره ۴، صص ۲۵۶-۲۶۳.
- امانی، رضا، اعتمادی، علی، فاتحی زاده، م. بهرامی، فرهاد، (۱۳۸۹)، رابطه ی میان سبک های دلبستگی و سازگاری اجتماعی. دو ماهنامه ی علمی و پژوهشی دانشور رفتار و دانشگاه شاهد. (۹)، (۱۶).
- آذرخداد، فاطمه، قویدل حیدری، محبوبه. (۱۳۹۲). بررسی مسائل اعتقادی با دیدگاه دانشجویان خوابگاهی شهر زاهدان در مورد مواد مخدر و روانگردان، چهارمین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر، زاهدان: ۷ الی ۹ آبان ماه، ص ۲۶۶.
- آذین، احمد، موسوی، سید محمود، (۱۳۸۹). بررسی نقش عوامل آموزشگاهی بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان فریدونشهر (سال ۱۳۸۸). جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و دوم، شماره ی پیاپی - شماره ی اول
- آقابابایی، ناصر؛ رحیمی نژاد، عباس؛ فرهانی، حجت الله. (۱۳۸۹). بررسی ویژگی های سنجشی در کوتاه پرسشنامه هوش معنوی. مجله علوم روان شناختی، دوره نهم، شماره ۳۴، ص ۱۸۰-۱۶۹.
- بابایی، زهرا، لطیفی، زهره، اسماعیلی، مریم. (۱۳۹۴). اثربخشی معنویت درمانی بر کیفیت زندگی و سلامت روان زنان مبتلا به دیابت. مجله روان شناسی و دین، سال هشتم، شماره دوم، پیاپی ۳۰، تابستان.
- برات دستجردی، ن؛ عابدینی، یاسمین؛ شالباف، عذرا. (۱۳۹۵). پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان دوره های مجازی بر اساس نستوهی، هوش معنوی و جنسیت آنان. مجله علوم روان شناختی، ۶۱، ۱۵۲-۱۳۶.
- بنی اسدی، علی اکبر. (۱۳۸۳). بررسی انحرافات اجتماعی ناشی از بیکاری در شهر سمنان، سمنان: جهاد دانشگاهی، معاونت پژوهشی، صص ۱۷۶-۱.
- تمنایی فر، م؛ صدیقی ارفعی، ف؛ سلامی محمدآبادی، ف. (۱۳۸۹). رابطه هوش هیجانی، خود پنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی، ۳، ۱۲۶-۱۲۱.
- توان، حامد، توان، سجاد، احمدی، زهرا، زندیا، فاطمه. (۱۳۹۴). ارتباط هوش معنوی و هوش هیجانی با برخی متغیرهای جمعیت شناختی در دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دوفصلنامه حکیم سیداسماعیل جرجانی. سال سوم، شماره ۱، بهار و تابستان. صص ۱۲۷-۱۳۴.
- جعفری، س؛ ملایی، ز. (۱۳۹۸). نقش واسطه ای راهبردهای یادگیری خودتنظیمی در ارتباط بین هوش معنوی و پیشرفت تحصیلی. مجله یایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۹، ۴۳۱-۴۲۵.
- جنگی، پ؛ افروز، غ؛ اسدزاده، ح؛ دلاور، ع. (۱۳۹۷). مدل یابی پیشرفت تحصیلی براساس ترتیب تولد با میانجی گری هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت در دانش آموزان. پژوهش های روان شناختی، ۳۰، ۳۶-۲۰.
- جوکار، بهرام، کمالی، فاطمه. (۱۳۹۴). بررسی رابطه معنویت و احساس شرم و گناه. فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۴، بهار. صص ۳-۲۰.
- جهانبانی، محمود؛ دانشور، وحید؛ نداف، عبدالرضا. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش معنوی با بهره وری کارکنان شهرک صنعتی شیراز. تهران: همایش مدیریت منابع انسانی.
- حسین مردی، ع؛ حسین مردی، ز. (۱۳۹۴). پیش بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس هوش هیجانی و انگیزش پیشرفت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن در سال ۱۳۹۲. مجله علمی پژوهان، ۳، ۱۵-۲۲.
- دهشیری، غ. بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. تازه ها و پژوهش های مشاوره، ۱۸، ۹۷-۱۰۶.
- رحیمی، ن. (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش شناختی، هوش هیجانی و هوش معنوی با سازگاری تحصیلی: نقش واسطه گری حل مسئله اجتماعی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه شیراز.

- روشه، کامران. (۱۳۸۷). کنش اجتماعی، ترجمه، هما زنجانی زاده، تهران، انتشارات سمت
- زینالی، امیرحمزه. (۱۳۸۷). ارزیابی گستره مداخله قانونگذار کیفری ایران در حوزه آسیب ها و انحرافات اجتماعی. فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۴.
- سادات حسینی، ف. (۱۳۸۹). نقش مولفه های انتظار-ارزش بر پیشرفت شیمی دانش آموزان دبیرستان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه سمنان.
- ساغروانی، سیما. (۱۳۸۹). بهره های هوش معنوی برای فرد و سازمان، ماهنامه تدبیر، سال بیست و یکم، شماره ۲۱۵، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی، صص ۳۵-۳۹.
- ساغروانی، سیما؛ غیور، سیدمرتضی. (۱۳۸۸). معنویت، خودشکوفایی و هوش معنوی در محیط کار. فصلنامه هنر، شماره ۶، صص ۳۱-۲۱.
- سهرابی، فرامرز، ناصری، اسماعیل، ۱۳۸۸، بررسی مفهوم و مولفه های هوش معنوی و ساختن ابزاری برای سنجش آن، پژوهش در سلامت روانشناختی، ۳،
- سیدکلان، س؛ ملکی آوارسین، ص؛ نجفی، ح. (۱۳۹۵). فراتحلیل رابطه ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در پایگاه های اطلاعاتی فارسی زبان. نشریه علمی - پژوهشی آموزش و ارزشیابی، ۴۰، ۱۴۹-۱۳۰.
- شایگان، داریوش. (۱۳۸۱). افسون جدید، هویت چهل تکه و تفکر سیار. تهران: نشر فرزاد روز.
- شعبانی، جعفر، ۱۳۹۴، هوش معنوی، نشر ساوالان
- صبحی قراملکی، ناصر، و پرزور، پرویز. (۱۳۹۳). مقایسه هوش معنوی و هوش هیجانی دانشجویان و طلاب. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴ (۲) (پیاپی ۱۱)، ۳۱۰-۲۹۷.
- عاشوری، ج؛ آزادمرد، ش؛ جلیل آبکنار، س؛ معینی کیا، مهدی. (۱۳۹۲). الگوی پیش بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس راهبردهای جهت گیری هدف های پیشرفت و هوش معنوی در درس زیست شناسی. مجله ی روان شناسی مدرسه، ۴، ۱۲۶-۱۱۸.
- عاشوری، ج؛ ویسی، ن؛ حسینی، ط؛ طیبی چوبری، م؛ جلیل آبکنار، س. (۱۳۹۲). ارتباط راهبردهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری شناختی و فراشناختی و هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری. مجله دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی، ۶، ۳۶۹-۳۵۹.
- عبدالله زاده، حسن. (۱۳۸۶). ساخت مقیاس هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه پیام نور.
- علیزاده، ع؛ حسن دوست، ف. (۱۳۹۵). بررسی رابطه هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی قزوین در سال ۱۳۹۴.
- غلامی حیدرآبادی، ز؛ فیض آبادی، ن، خوشنویس. (۱۳۹۵). رابطه هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش آموزان دبیرستان های دخترانه شهر تهران. فصلنامه آموزش، مشاوره و روان درمانی، ۱۸، ۷۵-۶۱.
- فاتحی دهقانی، ابولقاسم؛ فروغیان، پروین؛ نقیب السادات، سیدرضا. (۱۳۹۱). نقش امنیت اجتماعی در کاهش میزان انحرافات در بین دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهر شوش. فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال سوم، شماره هفتم، پاییز، صفحات ۱۵۰-۱۲۹.
- فتحی آذر، ا؛ حسین زاده، م؛ رحمانی، ف. (۱۳۹۳). فراتحلیل رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ایران. مجله راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی، ۲، ۸-۱.
- فراهنک پور، ف؛ خدیوی، ا؛ ادیب، ی. (۱۳۸۹). رابطه هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در سال تحصیلی ۸۹-۹۰. زن و مطالعات خانواده، ۹، ۱۱۹-۹۷.
- فرجاد، محمدحسین. (۱۳۷۵). آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات. تهران: انتشارات بدر.
- قادری، م؛ نصیری، م؛ آئینه حیدری، ع؛ پاچنگ، م؛ آدرویشی، س. (۱۳۹۲). بررسی ارتباط هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه های شهر جیرفت. فصلنامه ی مرکز مطالعات و توسعه ی آموزش علوم پزشکی، ۲، ۱۴۸-۱۳۶.

- قندی، پ. (۱۳۹۲). بررسی رابطه هوش هیجانی و هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان. پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه تهران.
- کلانتری، فرازمنند، محرابیان، طاهره، سوادکوهی، سحر، مسلمان، مهسا. (۱۳۹۴). رابطه ابعاد دعا با سلامت معنوی در بیماران تحت درمان با دیالیز استان ایلام. مجله دین و سلامت، دوره سوم، شماره اول، صص: ۳۸-۳۲
- کونن، بروس. (۱۳۷۰). درآمدی بر جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی. تهران: فرهنگ معاصر. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۷۰).
- کینگ. (۱۳۹۰). پرسشنامه خودسنجی هوش معنوی. ترجمه: قربانی، زهره. تهران مؤسسه آزمون یار پویا.
- کینگ. (۲۰۰۸). پرسشنامه خودسنجی هوش معنوی (SISIR). ترجمه زهره قربانی (۱۳۹۰)، مؤسسه آزمون یار پویا.
- لقمانپور زرینی، ر؛ تلارمی، ژ. (۱۳۹۶). بررسی اثرات متقابل هوش هیجانی، هوش معنوی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان (مطالعه قیاسی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه ای)، نشریه آموزش علوم دریایی، ۴ (۴)، ۶۲۰-۷۸.
- منصوری، ر؛ آل بهبهایی، م؛ اسمعیلی، زهره، امجدیان، فزانه. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مولفه های هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع دبیرستان. فصلنامه ی مرکز مطالعات وتوسعه ی آموزش علوم پزشکی ویژه نامه ۹۵.
- موحیدیان، س. (۱۳۹۷). تعیین رابطه بین هوش هیجانی و هوش فرهنگی با خودکارآمدی معلمان مقطع ابتدایی آموزش و پرورش شهر رودان. پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس.
- موسوی، حسین، طالب زاده نوپریان، محسن، شمس مورکانی، غلامرضا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه هوش معنوی و رفتار شهروندی سازمانی معلمان. فصلنامه علمی - پژوهشی روان شناسی تربیتی. (دانشگاه علامه طباطبائی). زمستان. سال هفتم، شماره ۲۲.
- نصیری ولیک بنی، فخرالسادات، اردلان، محمدرضا، میزاخانی، احترام. (۱۳۹۴). رابطه هوش معنوی با مهارت های ارتباطی کارکنان دانشگاه لرستان. فصلنامه مدیریت، سال سیزدهم، شماره ۳۷، پاییز. صص ۶۶۷-۶۸۹.
- یحیی زاده درزی، م؛ رسولی خورشیدی، ف؛ اسدی، ز؛ برسلانی، ن؛ حیدری، ص. (۱۳۹۴). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم انسانی، امارات.
- یعقوبی، ابوالقاسم. (۱۳۸۷). رابطه ی بین هوش معنوی و بهداشت روان دانشجویان دانشگاه بوعلی. مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان.
- یوسفی، ناصر. (۱۳۹۴). تدوین و ارائه مدل مداخله ی توکل مذهب محور و مقایسه اثربخشی آن با مدل فراشناخت بر بهبود عملکرد خانواده کارکنان دانشگاه لرستان. مجله روانشناسی بالینی سال هفتم، شماره ۱ پیاپی ۲۵، بهار.